

gibb szerzői Michael Psellos a tizenegyedik és Michael Glykas a tizenkettedik századból. Csak a humanistikus korszakban kezdték a tudósok, m. pl. Planudes, az említett theologiai gyűjteményekből a közmondásokat kiválasztani, mi közben azoknak régies nyelvét rendszerint irodalmiasabbá tették, a mint ez más népeknél is megtörtént. A harmadik fejezet három részben ismerteti magukat a közmondásokat; a negyedik a szöveghez és azoknak magyarázataihoz közöl megjegyzéseket; végül az ötödik a tárgyra vonatkozó egyes részletes kérdésekről ad öt tanulmányt. Bezárja a könyvet a középkori görög közmondásoknak betűrendes jegyzéke s egyéb pótlások és helyreigazítások. P. V.

A schlägli magyar szójegyzék.

A XV. század első negyedéből. Az eredeti kéziratból közzétette, bevezetéssel és magyarázatokkal ellátta Szamota István. A szójegyzék fényképével. Ára 2 frt. Budapest. A m. tud. Akadémia kiadása

Nem régen értesültünk arról, hogy V i e l h a b e r G. dr., a schlägli premontrei rendház könyvtárosa, egy Hortularium cz. kódexbe kötve latin-magyar szójegyzéket fedezett fel. A szójegyzék értékét és becstét emeli az, hogy fölülmúlja régiség-dolgában magyar kódex-irodalmunkat. A Hortularium-kódex három részből állt:

1. Hortularium: azaz latin szótár latin magyarázatokkal, néhol a magyar kifejezések is bele vannak írva; 2. ünnepekről és szentekről szóló, 3. a latin-magyar szójegyzék.

Ez a harmadik rész az u. n. schlägli-féle magyar szójegyzék, mely 14 fényképezett oldalból (2140 szóból) áll

A kérdésre tartozó kéziratokat Szamota István tette tanulmányozás tárgyává. Rövid bevezetés után, melyben tárgyalja a kort, említi a kéziratok felfedezésének történetét, s főbb nyelvészeti sajátságait hozza fel. A forrásokhoz az a megjegyzésünk, hogy nyereségnek tekintendő, hogy a szerzőnek sikerült Murmelius latin-német-magyar szótárát is használni, mert ez oly forrás, mely a későbbi kutatóknak is sok esetben fogja megadni a kellő útbaigazítást.

A kor kérdésénél Szamota a helyesírásból határozza meg a schlägli szójegyzék korát. Féltegetésének eredménye az, hogy a szójegyzéket előbb írták, mint a Hortulariumot, a mely 1420—1433 közt íródott. Szamota bizonyító adataihoz mi is járulhatunk valamicskével. Az < ō, vagy — ō végű szavak a Hortulariumban ew-vel vannak írva. (welew: velő, fenyeu, kezerew: stb.) ellenben a szójegyzékben csaknem minden esetben e áll (udvezeite 33, zwle 34., belche, teremthe, bors-tere, zektete stb.) Fontos jelenség továbbá, hogy a nom. possessoris — s előtt zárt u hangzó áll sok esetben a szójegyzékben (zakalus, toreus, orrus, isopus, habus stb.), ellenben a Hortulariumban a mai alakban látjuk: torkos stb.

A szójegyzék régibb a Hortuláriumnál, s mint látjuk, ezt több bizonyítékkal is lehet bizonyítani, mint a hogy Szamota teszi.

A besztercei és a schlágli szójegyzékek érdekesen egyeznek is szókinés tekintetében, bár a schlágli tetemesen többet foglal magában. A besztercei szójegyzék a bosszankodásig rossz orthographiája gyakran útjában állt annak, hogy egy egy adatát megfejtsük. A schlágli szójegyzék helyesebb írása sok tekintetben megigazít. De egyezés van a két szójegyzék közt egyebekben is. A szójegyzékek kerülnek az -a c s k a, -e c s k e, -k a, -k e diminutiv képzőket, s inkább a k i s jelzöt teszik a kicsinyítendő jelzett elé. Ez a sajátság meg van mindkét szójegyzékünkben. Talán ennek a sajátságnak a megőrzése az, a mit a debreczeni (Nyr. IX. 204.) és a szathmárvárosi nyelvjárásban (Nyr. IX. 265.) látunk, hogy ott a kicsinyítő képzők, különösen a -k a, -k e használatával igen ritkán találkozunk, inkább kiteszik a k i s jelzöt: k i s l i b a, k i s f i ú stb. Támogatja a két szójegyzék egykorúságát az a körülmény, hogy mindkettőben olyan elavult szavak vannak, a melyek csakis bennük és velük egykorú okleveleinkben fordulnak itt-ott elé.

A besztercei szójegyzéknek azonban van egy sajátsága, a mely régibbnek tünteti fel a schlágli-nél s ez a -s á g, -s é g képző. A besztercei szójegyzékben még nem illeszkedik teljesen hangrendünk kétféleségéhez, míg a schlágli-ben mindenütt a mai törvények szerint találjuk a -s á g, s é g-et. Ezt a jelenséget dialektice kell magyaráznunk, s nem régibbnek feltűntetni.

Általában e két szójegyzék végtelen nagy nyereség nyelvtörténetünkre, s remélem rákerül a sor arra is, hogy egy ahoz alaposan értő nyelvész a két szójegyzéket feldolgozza, minden tekintetben összehasonlíttja. Szamota Istvánnak egyedüli célja volt a kézirat szavait magyarázni. S ezt többek segítségével derekasan oldotta meg. A facsimile igen jól sikerült s elismerés illeti mind az Akadémiát, mind pedig Szamotát, hogy aránylag rövid idő alatt hű másolatban az érdeklődő tudományos világ rendelkezésére bocsátották a schlágli-féle szójegyzéket.

Melich János.